

Opmars eikenprocessierups onderzocht

Het Bureau Medische Milieukunde GGD'en Brabant/Zeeland organiseerde in december 2004 een themamiddag. Aanleiding was de totstandkoming van een lijvig rapport 'Eikenprocessierups, permanente overlast?', een verslag van een uitgebreid evaluatieonderzoek dat in het najaar van 2004 heeft plaatsgevonden. Het KAD was erbij.

GEEN NATUURLIJK EVENWICHT

Sinds 1991 wordt de eikenprocessierups in steeds grotere omvang in Zuid-Nederland waargenomen. In de beginjaren was de overlast nog beperkt. In 1996 nam de omvang van de populatie van de eikenprocessierups dusdanig toe, dat grote delen van de bevolking ook in toenemende mate fysieke overlast van de rupsen ondervonden. Veel mensen consulteerden in dat jaar de huisarts met gezondheidsklachten als gevolg van contact met de brandharen van de eikenprocessierups. Dit waren vooral huidklachten, en in mindere mate oog- en luchtwegklachten. De daaropvolgende jaren nam de populatie eikenprocessierupsen en de daarmee gepaard gaande overlast af. De verwachting was dat de eikenprocessierups langzaam geen plaag meer zou zijn en dat er een 'natuurlijk evenwicht' zou ontstaan, mede door de verwachte toename van natuurlijke vijanden.

Totdat uit een in 2003 uitgevoerd onderzoek bleek, dat het verspreidingsgebied toch weer aan het toenemen was. Het Bureau Medische Milieukunde GGD'en Brabant/Zeeland heeft daarom in 2004 besloten opnieuw aandacht voor dit probleem te vragen, door middel van het organiseren van een themamiddag, het ontwikkelen van nieuwe folders en posters en een FAQ-factsheet. Om de effectiviteit van deze activiteiten te bepalen, heeft in het najaar van 2004 een uitgebreid evaluatieonderzoek plaatsgevonden.

ONDERZOEKSOPZET

Het onderzoek is uitgevoerd onder verschillende instanties. 360 zogeheten 'beheerders' (gemeenten, provincies, natuurorganisaties e.d.) uit de provincies Noord-Brabant, Limburg, Gelderland, Utrecht en Noord-Holland, ontvingen een vragenlijst die inging op de verspreiding en bestrijding van de eikenprocessierups, de bekendheid met en de waardering voor de ontwikkelde voorlichtingsmaterialen en de eventuele behoefte aan een op te zetten centraal coördinatiepunt.** Daarnaast ontvingen 12 GGD'en een vragenlijst die vooral ging over het voorlichtingsmateriaal en de verspreiding hiervan.

RESULTATEN EN CONCLUSIES

234 'beheerders' hebben gereageerd. Gemiddeld heeft 78% van hen de eikenprocessierups op eigen grondgebied waargenomen. In de provincie Noord-Brabant ligt dit percentage 10% hoger dan het gemiddelde. Ten opzichte van 2003

Foto: Van Velthuis

Van de twee benaderde gemeenten in Noord-Holland gaf alleen Wijdmeren aan de eikenprocessierups op haar grondgebied te hebben signaleerd. In de provincie Noord-Brabant komt de eikenprocessierups -op drie gemeenten na- overal voor. In de provincie Limburg wordt de eikenprocessierups vooral in het noorden en midden aangetroffen; de lijn loopt onder Sittard-Landgraaf.

750.000 BOMEN BESMET, 240.000 BEHANDELD

Instanties die al langer te maken hebben met de eikenprocessierups geven veelal aan dat de omvang en de ernst van de besmetting in 2004 sterk is toegenomen ten opzichte van 2003. In de provincies Noord-Brabant en Limburg meldt respectievelijk 56% en 82% van de respondenten een toename van de omvang van de besmetting ten opzichte van 2003. Totaal waren binnen het onderzoeksgebied ongeveer 750.000 bomen in meer of mindere mate besmet met de eikenprocessierups. Bij de helft van de respondenten die te maken hebben gehad met de eikenprocessierups (N=177), was 1 tot 20% van het aantal bomen in beheer besmet. Bij 38% van de respondenten was 20 tot 60% van de bomen besmet, terwijl bij 12% meer dan 60% van de bomen besmet was. Op ongeveer 240.000 bomen is de eikenproces-

foto: Plantenziektenkundige Dienst

sierups bestreden. In totaal zijn 6730 meldingen binnengekomen bij beheerders, zowel van locaties op eigen terrein (5580) als op particulier terrein (1150). 62% van de respondenten die te maken hebben gehad met de eikenprocessierups, heeft niet aan bestrijding op particulier terrein gedaan. Van de 12 aangeschreven GGD'en hebben 11 GGD'en gereageerd. Bij 10 van hen is de eiken-

processierups binnen de regio signaleerd. Bij de GGD'en en het Bureau Medische Milieukunde zijn 320 meldingen en/of vragen binnengekomen, waarvan 67% betrekking had op gezondheid in relatie tot de eikenprocessierups.

* BIOLOGISCHE BESTRIJDING

Bij de biologische bestrijding wordt gewerkt met het product Xentari WG. Hierin zit de *Bacillus thuringiensis* stam Aizawai. Dit product wordt in de toppen van de bomen gespoten waar zich de nesten bevinden. De bacterie produceert in het darmstelsel eiwitkristallen. Bij de afbraak van deze kristallen in het darmkanaal komt een toxine vrij dat de darmwand van de rups aantast. Een uur na opname van de bacterie stopt de rups met eten, omdat de kaakspieren verlammen. Geïnfecteerde rupsen bewegen langzaam, ze verkleuren en tenslotte verschrompelen ze. 2 tot 5 dagen na de bestrijding zijn de rupsen dood. De dode rupsen blijven met hun voorpoten aan de eikenbladeren hangen.

BESTRIJDING EIKENPROCESSIERUPS

Veel respondenten (beheerders) maken voor de bestrijding van de eikenprocessierups gebruik van een combinatie van verschillende bestrijdingsmethoden. Branden en zuigen worden nog altijd het meest toegepast (respectievelijk 59% en 51%), vooral in de provincies Gelderland en Utrecht. Biologische bestrijding* is daarentegen sterk in opkomst. In 2003 werd dit nog door 1% van de respondenten toegepast; in 2004 door 36% van de respondenten, waarbij dit in de provincies Limburg (56%) en Noord-Brabant (39%) het meest is toegepast. De vraag is welke consequenties een grootschalig gebruik van chemische en biologische bestrijding op dit moment en in de (nabije) toekomst heeft voor de gezondheid van mensen en voor ecosystemen die op, of in de directe nabijheid van behandelde besmette bomen hun biotoop hebben. Op zich verschilt de effectiviteit van de verschillende methoden, onderling niet zo veel.

Chemische en biologische bestrijding worden veelal slechts eenmalig, vroeg in het seizoen toegepast, terwijl branden en zuigen meestal meerdere keren en later in het seizoen worden toegepast.

BESLISMODEL NAUWELIJKS GEVOLGD

Slechts 8% van de respondenten heeft gebruikgemaakt van het beslismodel dat in de gemeentefolder is opgenomen en waarin wordt aangegeven welke bestrijdingsmethode in welke situatie het meest geschikt is. Een enkeling heeft vooraf tellingen van het aantal eipakketten uitgevoerd, zoals in de gemeentefolder wordt aangegeven. Van de respondenten heeft 18% de rupsrestanten (dit speelt vooral een rol bij zuigen) gestort op reguliere stortplaatsen en -locaties. 13% heeft het restmateriaal gestort buiten inrichtingen op aangewezen plaatsen, waarvoor de provincie bepaalde condities heeft gesteld en 69% van de respondenten heeft het op een andere wijze afgevoerd. Bijna tweederde van de respondenten, voor wie het van toepassing is geweest (N=96), geeft aan dat er niet voldoende informatie is verstrekt door de provincie over de meldingsprocedure voor het storten van rupsrestanten. In de provincie Noord-Brabant ligt dit percentage lager dan in de andere provincies, namelijk op 52%.

60.000 TOT 80.000 MENSEN MET KLACHTEN

Gezien de omvang van het verspreidingsgebied (gebied met ruim 5,5 miljoen inwoners), de ervaring uit het verleden, het relatief groot aantal vragen bij GGD'en en meldingen van gemeenten over de ernst van de problemen binnen hun grenzen, is de voorzichtige schatting dat 60.000 tot 80.000 mensen in 2004 klachten of overlast hebben ondervonden, waarbij een relatie gelegd kan worden met een mogelijk contact met de brandharen van de eikenprocessierups.

**Kamerlid Ormel (CDA) heeft aan de ministers van VWS en LNV kamervragen gesteld over het belang van een landelijk gecoördineerd bestrijdingsprogramma. Beide ministers hebben toegezegd een beslissing hierover te nemen op grond van het hier besproken evaluatierapport. Hun besluit hierover was bij verschijning van deze editie nog niet bekend.